

Laudatio ereleden – Lustrum VNK 11 oktober 2019

Voor het eerst in de geschiedenis van de VNK krijgen drie Nederlandse kunsthistorici het predicaat 'erelid' toegekend. De aanleiding is het 80-jarig lustrum van de vereniging. De verdiensten komen volledig op het conto van de drie gelukkigen: Willemijn Fock, Eddy de Jongh en Henk van Os. Zij hebben elk op een geheel eigen wijze een onuitwisbare *footprint* nagelaten voor het vak kunstgeschiedenis in Nederland. Zonder haar gedrevenheid was het Nederlandse interieur - en alles wat daarin staat en hangt – nooit uit de schaduw gekomen (Fock). Dankzij hem is het zowel bij kunsthistorici als museumpubliek gemeengoed geworden om een open oog te hebben voor de verborgen betekenissen van de 17de-eeuwse kunst (De Jongh). En zijn passie en expertise als wetenschapper en museumdirecteur maakten hem tot de bekendste kunsthistoricus van Nederland (Henk van Os). We zijn als VNK trots op deze boegbeelden van ons vak, dus sta ik graag iets langer stil bij elk van hen.

Willemijn Fock (1942)

Willemijn Fock was hoogleraar in de geschiedenis van de kunstnijverheid aan de Universiteit van Leiden tussen 1982 en 2007. Als hoogleraar heeft zij gedreven en vol toewijding vormgegeven aan het specialisme van de kunstnijverheid en de interieurgeschiedenis; een specialisme dat voor de kunstgeschiedenis zo belangrijk is, maar lang onderbelicht bleef. Haar liefde ging uit naar edelsmeedkunst, meubels, wandtapijten, maar ook het Nederlandse interieur en de wooncultuur lagen haar zeer na aan het hart. Zonder twijfel is zij degene geweest die de wetenschappelijke basis heeft gelegd voor het vak interieurgeschiedenis, zoals haar voorganger, professor Theo Lunsingh

Scheurleer (1911-2002), de basis legde voor de wetenschappelijke bestudering van de kunstnijverheid.

Het door Scheurleer gestarte Rapenburgproject, waarbij uiteindelijk 65 huizen aan het Leidse Rapenburg zijn onderzocht, werd onder haar bezielende leiding voltooid en in de jaren 1986-1992 in een kloeke reeks gepubliceerd: *Het Rapenburg. Geschiedenis van een Leidse gracht*.

Uitgangspunt voor haar onderzoek was altijd het bronnenmateriaal, idealiter natuurlijk in combinatie met het object zelf. In 2001 verscheen onder haar leiding het monumentale *'Het Nederlandse Interieur in beeld 1600-1900'*, dat met stip tot de basisliteratuur van de Nederlandse interieurgeschiedenis kan worden gerekend. Fock was altijd zeer geboeid door de mensen 'achter een object': het ambachtelijk functioneren van een beroepsgroep, de wijze waarop bewoners leefden in hun interieur en de drijfveren die zij hadden bij het samenstellen daarvan. De materiële cultuur van de 'gewone' Nederlandse burger boeide haar niet minder dan die van het stadhoudelijk hof.

In 1969 ontving Willemijn Fock de Mr. J.W. Frederiksprijs voor haar boek *Nieuws over de tapijten bekend als de Nassause Genealogie* en in 1976 de Karel van Manderprijs voor haar proefschrift *Jaques Bylivelt aan het hof van Florence. Goudsmeden en steensnijders in dienst van de eerste groothertogen van Toscane*'. In 1990 ontving ze de zilveren erepenning van de gemeente Leiden en in 2003 werd ze benoemd als lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). En nu wordt zij dus – met recht – erelid van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici. Vanwege haar verdiensten voor het vak kunstgeschiedenis in Nederland in het algemeen en haar verdiensten voor het specialisme van de kunstnijverheid in het bijzonder. Van harte gefeliciteerd!

Eddy de Jongh (1931)

Eddy de Jongh was van 1976 tot 1990 hoogleraar iconologie en kunsttheorie aan de Universiteit Utrecht. Hij begon ooit als journalist, maar werd na de voortijdige dood van Jan Emmens diens opvolger in Utrecht. Mede dankzij zijn talrijke wetenschappelijke publicaties, toen al. Hij was in 1966 een van de oprichters van *Simiolus*; hij bleef redacteur van dit tijdschrift tot 1976. Met zijn *Zinne- en minnebeelden in de schilderkunst van de 17de eeuw* (1967) – in opdracht van Openbaar Kunstbezit - en de tentoonstellingspublicaties *Tot lering en vermaak* (1976) en *Portretten van Echt en Trouw* (1986) kan De Jongh met recht de *founding father* van de iconologie in Nederland worden genoemd, de leer der betekenis van kunstwerken, in het bijzonder van 17de-eeuwse Nederlandse genretaferelen. Samenvattend kwam alles nog eens bijeen in het prachtige *Kwesties van betekenis. Thema en motief in de Nederlandse schilderkunst van de 17de eeuw* uit 1995. Emblematiek, een boodschap gebracht door een prikkelende combinatie van woord en beeld, stond in De Jonghs onderzoek centraal. Zijn iconologische benadering heeft tot veel actie en later reactie geleid, maar heeft sindsdien – in alle nuances denkbaar - een blijvende plek in de kunstgeschiedenis verworven. Juist ook in de kunstgeschiedenis gericht op het brede, cultureel geïnteresseerde publiek. Het publiek houdt van de *riddles* van 17de-eeuwse kunstwerken. De Jongh is een gepassioneerd schrijver. Hij was van 1990 tot 2016 redacteur van *Kunstschrift* en zo zagen talloze juweeltjes het licht; met eloquentie en een reflectieve en geestige toon geschreven. Daarnaast schreef hij de laatste jaren essays over contemporaine kunstenaars, onder wie de etser Charles Donker, de tekenaar Peter Vos en de politiek tekenaar Siegfried Woldhek. Het is iets wat grote kunsthistorici kenmerkt: een brede belangstelling voor kunst over tijdsgrenzen heen.

De Jongh is (rustend) lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, buitenlands lid van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, honorary member van de Historians of Netherlandish Art en doctor h.c. van de Universiteit van Amsterdam. In 1987 ontving hij de Karel van Manderprijs, in 2011 de De Gijsselaar Hintzenfondsprijs. Het is nu met bijzonder veel plezier en waardering dat de VNK hem het erelidmaatschap toekent vanwege zijn verdiensten voor het vak kunstgeschiedenis in Nederland in het algemeen en zijn verdiensten voor de iconologie in het bijzonder. Van harte gefeliciteerd!

Henk van Os (1938)

Henk van Os is de enige levende kunsthistoricus met een biografie: *Henk van Os: van kunst naar cultuur*; een veelzeggende titel. Geschreven door Edward Grasman (in 2016), die zijn boek overigens liever een portret dan een biografie noemt. Het feit dat dit boek er ligt typeert het publieke karakter van de kunsthistoricus Henk van Os. Wat hem een uitzonderlijke plaats geeft in de vaderlandse kunstgeschiedenis is de breedte van zijn kennis en werkervaring. Hij ging van universiteit naar museum en terug naar universiteit. Hij publiceerde zowel over oude als moderne kunst. Hij was het gezicht van succesvolle en langlopende kunstprogramma's op radio en tv (*Museumschatten* van de VARA en *Beeldenstorm* van de AVRO). En hij was al vroeg een pleitbezorger van het consequent plaatsen van kunstwerken in hun context door het stellen van vragen naar hun oorspronkelijke functie. De breedte van zijn interesse zien we al in zijn studietijd. Henk van Os studeerde geschiedenis en kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen van 1957 tot 1964. Aan dezelfde universiteit promoveerde hij in 1969 cum laude op 'iconologische problemen in de Siense schilderkunst tussen 1300 en 1450', waarvoor hij enige jaren in Florence en Siena

verbleef. Van Os werd in 1974 benoemd tot hoogleraar Kunst- en cultuurgeschiedenis en in 1984 tot decaan van de Faculteit der Letteren aan de Rijksuniversiteit Groningen. Van 1989 tot 1996 was hij algemeen directeur van het Rijksmuseum Amsterdam. Hij organiseerde talrijke tentoonstellingen, waaronder *Gebed in Schoonheid*. Een onderwerp dat hem zo na aan het hart lag. In 1996 nam hij afscheid van het Rijksmuseum en werd benoemd tot Universiteitshoogleraar voor de Leerstoel Kunst en Samenleving aan de Universiteit van Amsterdam.

Van Os organiseerde sindsdien nog vele tentoonstellingen: in het Groninger Museum, Museum Catharijneconvent in Utrecht, het Mauritshuis in Den Haag, en de Hermitage en de Nieuwe Kerk in Amsterdam. Hij was tot voor kort voorzitter van de *Heinekenprijs voor de kunst* van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, hij was voorheen voorzitter keuringscommissies TEFAF en erelid van verschillende wetenschappelijke academies in binnen- en buitenland. En *last but not least* was hij van 1980-1984 voorzitter van onze VNK. Het is nu met bijzonder veel plezier en waardering dat de VNK hem het erelidmaatschap toekent vanwege zijn verdiensten voor het vak kunstgeschiedenis in Nederland in het algemeen en zijn verdiensten voor de publieke zichtbaarheid van de kunstgeschiedenis in het bijzonder. Van harte gefeliciteerd!

Annette de Vries
voorzitter